

М. В. Бодрецький,
аспірант ПВНЗ "Європейський університет"

СУТНІСТЬ ПОЗИКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено сутність позикового потенціалу машинобудівних підприємств, визначено основні елементи та здійснено систематизацію факторів, що його зумовляють.

In the article investigational essence of the borrowed potential of machine-building enterprises, certainly basic elements and systematization of factors is carried out, that he is stipulated.

Ключові слова: потенціал, позиковий капітал, оборотний капітал, внутрішні фактори, зовнішні фактори.

Key words: potential, loan capital, floating capital, internal factors, external factors.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемі формування та підвищення ефективності використання потенціалу підприємства приділяється значна увага таких науковців, як Абалкін А.І., Авдеєнко В.М., Ареф'єва О.В., Білоусов Р.А., Волкова О.М., Горбунов Е.П., Должанський І.С., Загорна Т.О., Ігнатовський П.А., Євдокімов Ф.І., Клейнер Г.Б., Ковальов В.В., Мізіна О.В., Лукінов І.І., Марушков Р.В., Мочалов Б.М., Мочерний С.В., Олексюк О.І., Рєпіна І.М., Федонін О.С., Яцюк О.С. та ін. Проте, незважаючи на значну кількість здобутків у визначенні сутності поняття потенціалу, існують невирішені проблеми, пов'язані з прискореними темпами змін сутності та змісту управління великими промисловими підприємствами, що вимагає постійного вдосконалення наявних і розробки нових технологій та інструментів управління для підви-

щення ефективної діяльності підприємств на ринку та забезпечення належних умов для їхнього розвитку. Це особливо актуально для машинобудування як комплексної сфери промисловості, що постачає засоби виробництва як, власне, для машинобудування, так і для інших сфер промисловості, з одного боку, та характеризується значним арсеналом технологічного обладнання, постійним освоєнням нових виробів, різними формами організації праці, — з іншого, що зумовлює необхідність вирішення цілої низки проблем, пов'язаних із формуванням й управлінням їхньої позикової здатності.

Мета дослідження полягає у дослідженні сутності та елементів позикового потенціалу у відповідності з тенденціями зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, визначення характеру їхнього впливу на функціонування машинобудівних підприємств.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для підприємств машинобудівного сектора пріоритетними є проблеми цілеспрямованого формування наявності достатньої величини оборотного капіталу та підвищення позикової здатності на розширення та розвиток факторів виробництва, пошуку оптимальних форм управління матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками, оскільки диспропорції в економічному розвитку підприємств машинобудування України досягли загрозливих величин, зокрема, за показниками, що характеризують економічний потенціал і розміри грошових доходів підприємств машинобудування, максимальні відмінності сьогодні сягають від 66 і до 90% (у 2008 р. — 52 і 25%) [3]. В той же час, як показує світовий досвід, при значенні, в межах відмінності у 30 — 50%, відбуваються негативні явища у підприємств машинобудування, що проявляються у хронічних неплатежах підприємств-боржників, втраті купівельної спроможності підприємства, приховуванні реальних доходів, зниженні рентабельності виробництва, падінні попиту на продукцію підприємства. Саме тому необхідно розглядати, у рамках економічного потенціалу підприємства, позичковий потенціал, який має суттєвий вплив на кредитну, інвестиційну та розрахункову політику машинобудівних підприємств як важливого елемента формування перспектив для подальшого їхнього розвитку. Підвищення рівня позикового потенціалу на підприємствах машинобудування дозволить створити умови для підвищення рентабельності продажів, завантаження усіх існуючих виробничих потужностей, забезпечення конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках, уникнення технологічного розпаду виробництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У економічній літературі позичковий потенціал досліджується здебільшого у банківській системі й визначається як величина нової грошової маси, яку банки можуть випустити в обіг через надання нових позик підприємствам і компаніям, а також фізичним особам [4, с. 13].

Позичковий потенціал розглядається нами як здатність підприємства до збільшення обсягів інвестування у товарний кредит, продаж з відстрочкою платежу (збільшення дебіторської заборгованості), що зумовлює наявність достатньої величини оборотного капіталу, з одного боку, та здатність підприємства до

залучення позикових коштів на розширення та розвиток факторів виробництва, що зумовлюють залучення позикового капіталу, — з іншого.

Актуальним для машинобудівних підприємств є питання забезпечення здатності підприємства до збільшення обсягів інвестування у товарний кредит, можливості продажу з відстрочкою платежу, оптимізація податкового навантаження, оскільки має місце специфіка виробничого циклу. Важливою передумовою забезпечення розвитку машинобудування є здатність підприємств галузі своєчасно реагувати на зміни, що загрожують їхньому стійкому функціонуванню, запобігати виникненню кризових ситуацій у фінансовій сфері, створювати умови для комплексної технологічної перебудови виробництва, сприяти найбільш повному завантаженню виробничих потужностей підприємств, акумулювати інформацію про фінансові резерви та можливості розвитку, формувати достатню кількість коштів, для забезпечення ефективною діяльністю шляхом залучення інвестицій, забезпечення високого рівня відповідності продукції міжнародним стандартам тощо.

Особливостями діяльності машинобудівних підприємств є складність виробничих процесів, зумовлена їхньою динамічністю, експлуатацією капіталомісткого устаткування, нестабільністю попиту на продукцію, варіантністю використання верстатного парку, істотним впливом зовнішніх чинників, взаємодією із внутрішньоринковими структурами та іншими ринками [1, с. 29].

Дослідження позичкового потенціалу та його елементів (рис. 1.) набуває особливої актуальності у машинобудуванні, оскільки існує необхідність визначення можливостей та інтенсивності подальшого розвитку інвестиційної, виробничої, техніко-технологічної, соціальної та інших сфер діяльності машинобудівних підприємств з урахуванням їхньої специфіки, з одного боку, та всебічне врахування впливу чинників на рівень позичкового потенціалу, — з іншого, що значною мірою сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємств, допоможе підтримувати безперервність процесу виробництва, рівномірність завантаження основних фондів та зумовлюватиме стабільність функціонування машинобудівних підприємств за рахунок оптимізації співвідношення власного і залученого капіталу, податкового навантаження, підвищення оборотності кредиторської заборгованості, ефективного управління елементами оборотного капіталу,

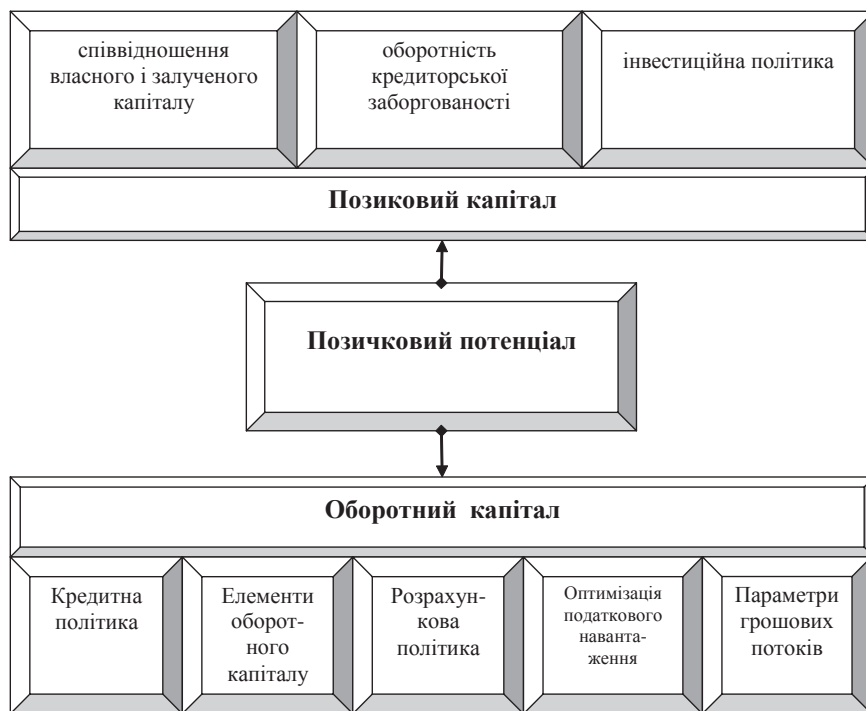

Рис. 1. Елементи позичкового потенціалу

лу, врівноваження параметрів грошових потоків та проведення виваженої кредитної, інвестиційної та розрахункової політики підприємствами машинобудування для максимальної реалізації їхнього позичкового потенціалу.

В умовах загострення конкуренції ефективна інвестиційна політика забезпечить успіх підприємства лише у поєднанні з ефективною кредитною політикою підприємства, що зумовлено необхідністю вирішення низки проблем, пов'язаних із удосконаленням механізму управління дебіторською заборгованістю машинобудівних підприємств, визначення оптимального її обсягу, що дозволить знизити ризик виникнення простроченої або безнадійної дебіторської заборгованості, розширити обсяги реалізації продукції, збільшити прибутки, приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо доцільності надання товарного кредиту та його розмірів тощо.

Оптимальна кредитна політика підприємства — це розширення комерційного (товарного) кредиту доти, поки додатковий прибуток від збільшення обсягів реалізації не буде дорівнювати прибутку, необхідному для покриття витрат з додаткової дебіторської заборгованості, яка потрібна для досягнення такого обсягу реалізації. Управлінські рішення щодо формування системи кредитних умов повинні враховувати: строк надання кредиту; його розмір; вартість наданого кредиту (система цінових знижок при здійсненні роз-

рахунків на відповідних умовах) [9 с. 114—117].

Збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості зумовлює недостатність ліквідних коштів, що викликає низку проблем у розрахунках машинобудівних підприємств з контрагентами, що вимагає від сучасних машинобудівних підприємств проведення адекватної сучасним умовам господарювання розрахункової політики, вдосконалення характеру взаємодії з діловими партнерами, конкурентами, посередниками та органами державного управління.

Унаслідок цього виникає необхідність дослідження позичкового потенціалу машинобудівних підприємств у відповідності з тенденціями і прогнозами зміни факторів зовнішнього середовища, оскільки в умовах різного стану навколишнього середовища та неоднакових дій стає можливою поява багатьох результатів виробничо-господарської діяльності фірм як позитивного, так і негативного характеру [11, 224 с.]. Наявність великої кількості зовнішніх факторів, що здійснюють вплив на позичковий потенціал машинобудівних підприємств, зумовлює необхідність їхньої систематизації як за рівнями, так і за напрямом впливу (рис. 2).

При аналізі зовнішніх факторів впливу на позичковий потенціал машинобудування, які, з одного боку, визначають передумови його розвитку та створюють певні обмеження щодо його підвищення в

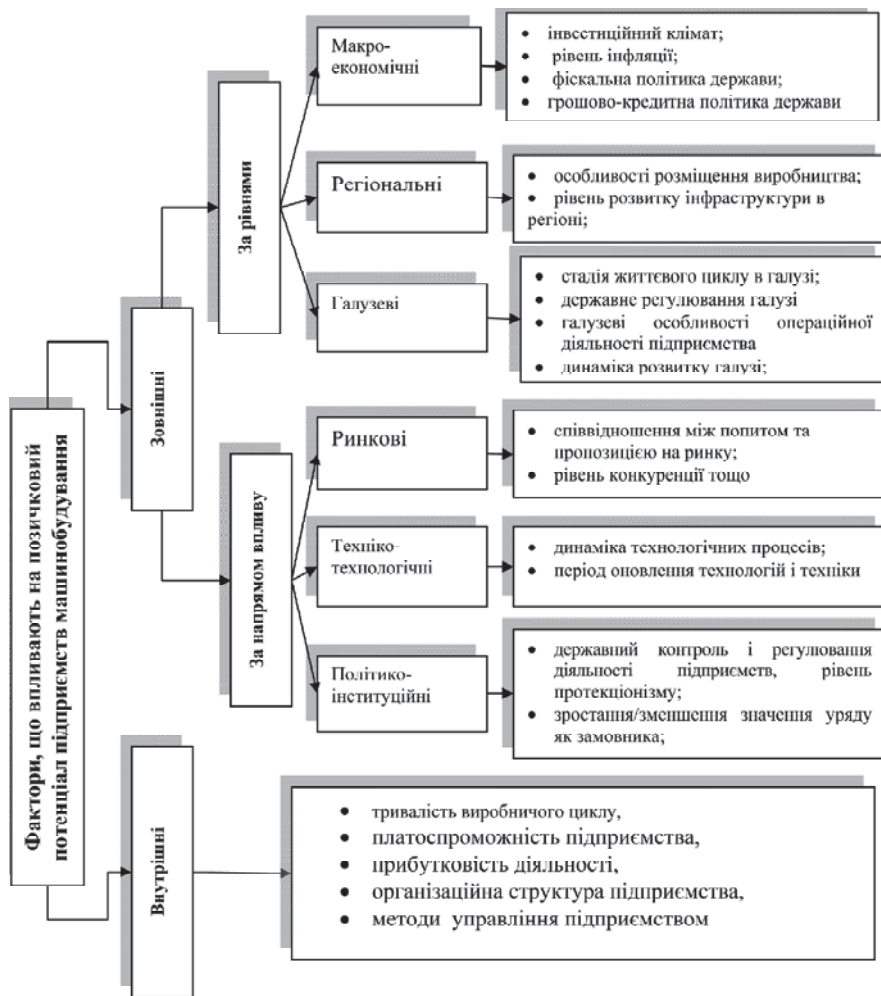

Рис. 2. Фактори, що впливають на позичковий потенціал підприємств машинобудування

процесі економічної діяльності, — з іншого, важливо відокремити макроекономічні, регіональні, галузеві чинники, що зумовлюють позичковий потенціал, який дозволить побачити на різних рівнях можливості розвитку підприємств машинобудування та стан їхнього позичкового потенціалу в даний момент часу, а також спрогнозувати його подальший рівень у ринкових умовах.

Особливе місце серед факторів, що впливають на управління позичковим потенціалом машинобудівних підприємств, належить макроекономічним чинникам, дію яких необхідно враховувати в процесі розробки механізму логістичного управління позичковим потенціалом машинобудівних підприємств, — інвестиційний клімат, рівень інфляції, фіскальну, грошово-кредитну політику держави, — які характеризують макроекономічне середовище, де функціонують підприємства. Визначення впливу цих факторів ускладнюється тим, що вони мають довгостроковий характер та зумовлені законами рин-

ку, що практично унеможливає їхнє регулювання.

Стан інвестиційного клімату є одним із вирішальних чинників для прийняття інвесторами рішення про вкладення капіталу, дослідження стану якого є особливо актуальним для машинобудування як галузі з високим рівнем інвестиційного ризику, що зумовлено нерозвиненістю внутрішнього ринку для багатьох видів машинобудівної продукції, значним колюванням попиту на продукцію, досить низькою купівельною спроможністю споживачів, застарілістю технологій і відсутністю ресурсів для комплексної технологічної перебудови виробництва, технологічними, продуктовими змінами та іншими особливостями, що негативно впливають на управління позичковим потенціалом.

Серед усіх чинників, які впливають на формування наявності достатньої величини оборотного капіталу та підвищення позикової здатності підприємств машинобудування, важливу роль відіграє рівень інфляції, оскільки високий інфля-

ційний тиск не тільки впливає на вартість грошей, сировини та матеріалів, а й створює передумови для скорочення платоспроможного споживчого попиту, призводить до підвищення вартості залучених фінансових ресурсів та обмеженості інвестиційних ресурсів.

Кризові явища, що спостерігаються на переважній більшості машинобудівних підприємств, актуалізують питання ефективності державного управління грошово-кредитною політикою, яка є одним із важливих факторів не тільки стабілізації їхнього стійкого функціонування та економічного розвитку, а й забезпеченні підвищення позичкового потенціалу та збільшення обсягів інвестиційних ресурсів.

Нераціональне і неповне використання економічного потенціалу регіонів зумовлене такими регіональними факторами, як особливості розміщення виробництва, рівень розвитку інфраструктури в регіоні, недостатньою увагою до найважливіших регіональних проблем. Наслідком кризових явищ у економіці є зниження фінансових можливостей держави, що зумовлює виникнення відмінностей у рівнях, темпах розвитку, перевагах та можливостях певних регіонів.

Перспективною щодо теоретичного і практичного значення є розробка ефективного використання асиметрії регіонального розвитку, яка виникає, зокрема, під впливом зростання загального обсягу інвестицій у країні. При цьому необхідно знаходити інструменти узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів щодо ефективного розподілу інвестиційних ресурсів [10, с. 159].

Значний вплив на управління позичковим потенціалом машинобудівних підприємств мають галузеві фактори, оскільки саме галузеві особливості функціонування машинобудівних підприємств є причинами певних проблем, пов'язаних з недостатністю власних коштів підприємств, недоступністю позикових коштів — через високий кредитний відсоток і відсутність гарантій щодо повернення наданих кредитних ресурсів. Тому виникає необхідність дослідження таких факторів, як стадія життєвого циклу в галузі, державне регулювання галузі, галузеві особливості операційної діяльності підприємства, динаміка розвитку галузі для залучення значних інвестицій та пошуку нових джерел фінансування.

Здатність підприємства до залучення позикових коштів на розширення та розвиток факторів виробництва залежить також від стадії життєвого циклу в галузі та від ступеню її кон'юнктурності, адже на початкових стадіях життєвого циклу підприємства, як правило, залучають позиковий капітал у більшому обсязі, незважаючи на завищену його вартість від середньоринкової через високий рівень фінансових ризиків, ніж на стадіях зрілості, де більшою мірою використовується власний капітал. Від кон'юнктури товарного ринку залежать не тільки обсяги використання позикового капіталу (за сприятливої кон'юнктури товарного ринку підприємств доцільно збільшувати позиковий капітал і навпаки), а і його вартість, зі зниженням якої знижується ефективність використання довготермінового позикового капіталу, отриманого раніше.

Значний вплив на формування та використання позикового потенціалу має здатність підприємства пристосуватися до зміни ринкових, політичних, технологічних, економічних і соціальних факторів, яка зумовлює стійке функціонування машинобудівних підприємств на підставі динамічної збалансованості раціонального використання потенціалу та ресурсів підприємств, з урахуванням специфіки попиту на продукцію, що виготовляється. Політичну й соціально-економічну нестабільність слід віднести до найбільш значних факторів, що погіршують і без цього кризову ситуацію українських машинобудівних підприємств, оскільки загальна політична нестабільність, податкова політика держави сприяють прихованню реальних доходів, скороченню зовнішнього та внутрішнього попиту на машинобудівну продукцію, зниженню купівельної спроможності підприємства, рентабельності виробництва, недостатності коштів для стимулювання праці тощо.

Діяльність підприємств машинобудування більшою мірою залежить від традиційних зовнішніх ринків збуту продукції та низького рівня їхньої диверсифікації, що посилює важливість такого фактора, як співвідношення між попитом та пропозицією на ринку. Скорочення зовнішнього попиту на машинобудівну продукцію, зумовлене кризовими явищами, що відбуваються у світовій економіці, призвело до зниження обсягів обігових коштів для розвитку факторів ви-

робництва, що супроводжується погіршенням умов кредитування та зростання заборгованості по заробітній платі.

Важливість дослідження внутрішніх факторів, що впливають на позичковий потенціал, зумовлена тим, що внутрішнє середовище містить в собі потенціал, необхідний для функціонування машинобудівного підприємства та створює додаткові можливості для його розвитку. До внутрішніх факторів належать тривалість виробничого циклу, платоспроможність підприємства, прибутковість діяльності, організаційна структура підприємства, методи управління підприємством та ін. При цьому зміна внутрішнього середовища повинна бути адекватною поточним і майбутнім змінам зовнішнього середовища з одночасним забезпеченням підприємства комплексною стабільністю, яка є системою поточної й довгострокової стабільності [12].

ВИСНОВКИ

Для забезпечення умов найефективнішого підвищення позикового потенціалу машинобудівних підприємств, що дозволить швидше адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, необхідно враховувати специфіку виробничого циклу, складність виробничих процесів, використання капіталомісткого устаткування, нестабільність попиту на продукцію, що зумовлює актуальність визначення можливостей та інтенсивності подальшого підвищення позикового потенціалу й таких його елементів, як оптимізація співвідношення власного і залученого капіталу, підвищення оборотності кредиторської заборгованості, інвестиційної політики, що, з одного боку, характеризує позиковий капітал та оптимізацію податкового навантаження, управління елементами оборотного капіталу, параметри грошових потоків, кредитну та розрахункову політику, які відображають оборотний капітал, — з іншого, що забезпечить стабільність функціонування машинобудівних підприємств за умови врахування факторів, що зумовлюють їхній позичковий потенціал. Наведена класифікація зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на формування та використання позикового потенціалу машинобудівних підприємств, не є вичерпною, проте вона комплексно відображає дію взаємопов'язаних факторів, що зумовлює необхідність оптимізації кредитної, інвестиційної та розрахункової

політики підприємств, це дозволить визначати вагомість їхнього впливу на результати діяльності підприємств машинобудування.

Література:

1. Бештанко С.М. Система показників оцінки результатів господарської діяльності машинобудівного підприємства // Вісник економічної науки України. — 2006, № 1. — С. 29.
2. Должанський І.С., Загорна Т.О., Удалих О.О., Герасименко І.М., Ращупкіна В.М. Управління потенціалом підприємства. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 362 с.
3. Дорофєєв О. Д., Шमितько П. Д. Механізми мотивування у машинобудівній галузі України. — К.: Либідь, 2009. — 725 с.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. — К.: Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. — 1008 с.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2002. — 952 с.
6. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. — К.: Міжнародна економічна фундація, ТзОВ "Книгодрук", 2000. — 704 с.
7. Кунцевич В.О. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 1(43). — С. 68—130.
8. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 7(37). — С. 123—130.
9. Лищенко О.Г., Бескоста Г.М. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством // Держава та регіони (Серія: Економіка та підприємництво). — 2009. — № 1. — С. 114—117.
10. Розгортання фінансово-економічної кризи в Україні у 2009 році: негативні наслідки та засоби їх пом'якшення: науково-аналітична доповідь / НАН України; Інститут економіки та прогнозування / В.М. Гець (ред.). — К.: 2009. — 159 с.
11. Управління підприємницьким ризиком / [Штефаніч Д.А., Паляниця В.А., Штефаніч О.Д., Попіна С.Ю.]. — К.: Економічна думка, 1999. — 224 с.
12. Шандова Н.В. Формування механізму стійкого розвитку підприємства // Бізнес-навігатор. — Херсон: МУБІП, 2006. — № 9. — С. 35—38.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2010 р.